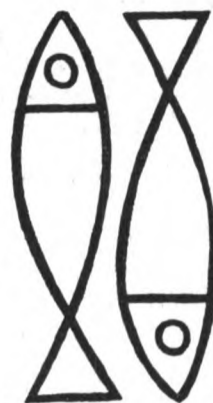

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Eis van Mij vrijmoedig

Joh. 16 : 23, 24, 26, 27
1 Joh. 5 : 14

Vorige week was onze laatste zin: „De ene vrijmoedigheid haalt de andere uit”. Met de ene vrijmoedigheid doelen we op het vrijmoedig, openhartig, vrijuit spreken van de verhoogde Christus tot de zijnen over zijn en hun hemelse Vader. „Er komt een ure, dat ik niet meer in beelden tot u zal spreken, maar u vrijuit over de Vader spreken zal”, zei Jezus in zijn afscheidsgesprekken.

Die ure is aangebroken na zijn Hemelvaart en met Pinksteren. Maar over die andere vrijmoedigheid sprak Jezus ogenblikkelijk daarop: „Te dien dage zult gij in mijn naam bidden. Tot nog toe hebt gij niet om iets gebeden in mijn naam. Bidt en gij zult ontvangen. Ik zeg u niet, dat Ik de Vader voor u vragen zal, want de Vader zelf heeft u lief, omdat gij mij hebt liefgehad”.

Dit is de gebedsvrijmoedigheid, waarvan Johannes ook spreekt in zijn eerste brief: „Als ons hart ons niet veroordeelt hebben wij vrijmoedigheid tegenover God en ontvangen wij van Hem al wat wij bidden, daar wij zijn geboden bewaren en doen wat welgevallig is voor zijn aangezicht (3 : 22). En dit is de vrijmoedigheid, die wij tegenover Hem hebben, dat Hij, indien wij iets bidden naar zijn wil, ons verhoort”. (5 : 14).

Na Hemelvaart en met Pinksteren vangt aan de bedeling der volwassenheid. We worden niet meer als kinderen behandeld, maar als mondigen. „Toen ik een kind was sprak ik als een kind (ook met God), voelde ik als een kind, overlegde ik als een kind (ook in mijn bidden), maar nu ik een man ben geworden, heb ik afgelegd wat kinderlijk was”, zegt Paulus in 1 Cor. 13, het nieuw-testamentische hooglied-der-liefde. Daar ligt een scherpe critiek in op de overspannen voorliefde in Corinthen voor bijzondere, ja bizarre uitingen in de gemeente, het spreken in tongen b.v. Er ligt in die voorliefde iets kinderlijks. Paulus maant tot geestelijke manlijkheid, rijpheid, bezonnenheid, mondigheid. Vanuit de situatie van na Hemelvaart-Pinksteren. Zoals hij ook in zijn brief aan de gemeente van Efeze daarvan spreekt: „Christus is opgevaren boven alle hemelen, om alles tot volheid te brengen; Hij heeft profeten en apostelen gegeven, zowel evangelisten als herders en leraars, om de heiligen toe te rusten tot dienstbetoon, tot opbouw van het lichaam van Christus, tot we allen de eenheid des geloofs en der volle kennis van de Zoon Gods bereikt hebben, de mannelijke rijpheid, de maat van de wasdom van de volheid van Christus; dan zijn we niet meer onmondig. . . .” (4 : 10-14).

Tot die mondigheid van na Hemelvaart-Pinksteren behoort ook het zelf-bidden. Toen we nog kinderen waren bad vader voor ons en moeder leerde ons bidden. Zo heeft ook Jezus met en voor zijn discipelen gebeden. Maar als Hemelvaart in zicht komt zegt Hij: nu houdt dat op, nu bid Ik niet meer voor u, nu moet ge het zelf gaan doen. Open nu uw eigen mond, en bid nu zelf maar vrijmoedig tot de Vader. Het zoenoffer is nu volbracht. De weg is nu voor u vrij. Nu moogt ge zelf tot de Vader gaan. Want de Vader zelf heeft u lief, omdat gij mij liefhebt.

Dat is de overweldigende werkelijkheid van na Goede Vrijdag en Pasen: de Vader zelf heeft ons lief! Voordien was het: Jezus had ons lief, daarvoor kwam Hij op aarde; en Hij heeft ons lief gehad tot het einde, daarvoor ging Hij aan het kruis. En Hij bad voor ons tot

de Vader. In het laatst nog dat ontroerende gebed van Joh. 17. Maar nu Hij ons met de Vader verzoend heeft op Golgotha, nu heeft de Vader zelf ons lief. Niet om wat we in onszelf zijn. Maar omdat we zijn Zoon hebben liefgehad. Dus om Christus' wil heeft de Vader zelf ons nu lief. Daarom mogen we nu rechtstreeks tot de Vader gaan. In de naam van Jezus. Die naam geeft ons de nodige vrijmoedigheid. Die naam ontsluit ons de weg tot het Vaderhart en het Vaderhuis. Op het noemen van die naam van Jezus vliegen alle deuren bij de Vader open. Want Hij is „mijn Vader en uw Vader”, heeft de verzen Heer op Pasen gezegd tegen Maria Magdalena.

„Eis van Mij vrijmoedig”, zegt God onze Vader na Hemelvaart en Pinksteren tot ons. „Wat ge in Jezus' naam van Mij vragen zult, zal Ik u geven.”

Dat berijmde ps. 81 : 12 wordt nu eerst recht een pinksterpsalm. Deze vrijmoedigheid ontvingen we en betaamt ons derhalve na Hemelvaart. We komen biddende achter de ten hemelvarende Jezus aan. We gaan al biddende door de poort, die is opengegaan bij zijn Hemelvaart en sindsdien voor de zijnen is open gebleven.

„En al wat u ontbreekt, schenk Ik, zo gij het smeekt, mild en overvloedig”. Zo heeft ons de Heiland beloofd bij zijn scheiden van de aarde. Al wat ge in mijn Naam de Vader zult vragen zal Hij u geven. Bidden in Jezus' naam, dat is niet alleen een open poort vinden op grond van Zijn volbrachte werk, maar ook een beroep doen op alle macht, die de Vader aan Jezus gegeven heeft, de zijnen ten goede. Bidden in Jezus' naam; dat is optreden met bevoegdheid, en met vrijmoedigheid, zoals iemand, die zeggen kan: in naam der wet, of in naam van de Koningin! „Eis van Mij vrijmoedig”. Dat woord „eisen” is ons vaak kras genoeg. Maar wie spreekt in de naam van de verhoogde Christus, die alle macht heeft in hemel en op aarde, mag zo bidden, dat het „eisen” wordt. Die mag zo staan op de rechten van Christus!

Dat is het manlijke bidden. Van de Pinksterkerk. Staande op de rechten van Christus Maar ook bewarende Zijn geboden. En biddende naar Zijn wil!

En dan zijn er geen „onverhoorde gebeden”. In het kinderlijke, onvolwassen bidden heeft men het „probleem” van „onverhoorde gebeden”: Jantje, die gebeden heeft om een broertje van de Here, en hij krijgt geen broertje en ook geen zusje, hij krijgt niets, omdat er een dood geboren kindje ter wereld komt; maar ook die man, die al jaren lang zwaar invalide is en in een gebedssamenkomst om gezondheid bidt en de gebedsgenezer bidt mee en heel de vergadering bidt mee, maar hij keert onverrichterzake naar huis en de „nazorg” bestaat hierin, dat hem zijn ongeloof verweten wordt.

Staat het dan niet duidelijk in 1 Joh. 5 : 14: „En dit is de vrijmoedigheid, die wij in ons bidden mogen hebben jegens God, dat Hij ons verhoort, als wij Hem iets bidden?” Ja, het staat in vers 15 nog sterker: „En als wij dan weten, dat Hij ons verhoort, wat wij ook bidden, dan weten wij al verkregen te hebben wat wij hebben gebeden”.

Ja, maar het vrijmoedig bidden in Jezus' naam vraagt er maar niet op los! Het bindt zich aan Gods wil en functioneert in het geheel van de dienst van God, in vreze en eerbied! In dit volwassen bidden zullen de mogelijkheden en de voorwaarden voor de dienst van God in ons leven dan ook op de eerste plaats staan. En voorts ziet dit volwassen bidden verder dan het kinderlijk gebed, dat aanziet wat voor ogen is en verwacht dat morgen al op onze tafel zal staan, wat we vandaag gebeden hebben. Het kind loopt zijn vader vaak voor de voeten in zijn ongeduld, terwijl vader bezig is aan de verwezenlijking van wat het kind begeert. „Keulen en Aken zijn niet op één dag gebouwd”, zegt vader dan. Nu, Pasen en Pinksteren en Parousie vallen ook niet op één dag. Te dien dage zullen de kreupelen springen als een hert en de blinden zullen zien en de doven horen en de doden opstaan en zien de heerlijkheid des HEREN! Wie daar vandaag volwassen om bidt, mag „eisen” met de vrijmoedigheid van psalm 81, en wie zo bidt in Jezus' naam, mag rekenen op de verhoring, „mild en overvloedig”. Op de nieuwe aarde.

Maar dit is het grote wonder, nu reeds: de Vader zelf heeft u lief. Dan komt al het andere „van zelf”, op Vaders tijd, óók wel in orde.

Geloof ge dat?

C. P. Plooy

Plaats van eigen kerk en visie op de huidige kerkelijke situatie

De eerste helft van het thema voor de vijf toespraken, zoals we dat geformuleerd vinden op het programma van dit congres, spreekt van de plaats van eigen kerk.

We zouden bij het spreken daarover ons standpunt kunnen nemen in de historische situatie, zoals die op kerkelijk erf in de laatste anderhalve eeuw in ons vaderland is gegroeid en als volgt kunnen gaan redeneren: er zijn verschillende kerken, die naast elkaar leven, maar die toch de Gereformeerde belijdenis gemeenschappelijk hebben. Voor wat de Ned. Herv. Kerk betreft, ligt de zaak even ingewikkelder, maar zij is hier toch als zodanig niet vertegenwoordigd. Het is de Gereformeerde Bond, die hier vertegenwoordigers heeft

geleverd en deze aanvaardt de Gereformeerde confessie en zoekt daartoe de Hervormde Kerk terug te brengen.

Tussen deze kerken — zo zou de redenering kunnen worden vervolgd — bestaan allerlei verschillen, die deels uit historische factoren kunnen worden verklaard, deels ook van theologische aard zijn — om maar niet meer te noemen —, maar in die Gereformeerde belijdenis bezitten zij toch iets gemeenschappelijks, waardoor zij tezamen de Gereformeerde Gezindte in ons vaderland vormen en daarin kan de één de ander nu dienen.

Elk spreker moet dan trachten aan te tonen, wat het eigene en wat de betekenis is van zijn kerk in het geheel van die Gere-

formeerde Gezindte; welke bijdrage zij daaraan levert en waarin zij de andere kerken tot lering kan strekken.

Naar mijn vaste overtuiging zouden we daarmee op een verkeerde weg gaan. indien wij daarbij met die historisch gegroeide situatie genoegen namen of die als een voldongen feit zouden aanvaarden, waaraan toch blijkens de ervaring niets te veranderen valt.

Ik wil daarom wel iets zeggen over de plaats van eigen kerk, daarbij geheel voor mij zelf sprekend, maar niet om in deze richting te gaan.

De Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), wordt nogal eens verweten, dat zij kerkistisch zijn; eigen kerkelijk bestaan verabsoluteren. Zij zouden zich zelf beschouwen als de enig ware Kerk, de andere als valse Kerken of als secten. Zonder het nu te willen opnemen voor onberaden uitdrukkingen, meen ik te kunnen zeggen, dat wie zou spreken wel een klokje hebben horen luiden, maar toch niet weten, waar precies de klepel hangt.

In de kerken, waartoe ik behoren mag, wordt met de belijdenis van de Kerk inderdaad ernst gemaakt. Het is daarin wel een algemene overtuiging dat het inderdaad onbestaanbaar is, dat er twee of meer kerken naast elkaar bestaan, die gescheiden optrekken, elkaars doop wel erkennen, maar de avondmaalstafels gescheiden houden. Kerken dan, die terecht deze naam van Kerk dragen. Dit is onbestaanbaar, niet in deze zin, dat er niet zulke naast elkaar voortlevende Kerken kunnen zijn, maar onbestaanbaar voor de rechtbank van het Woord Gods. Zij mógen niet zo náást elkaar blijven voortleven. De Kerk is immers geen zaak van ons, zij is het werk van Christus. Daarom hangt zij niet aan ons goetvinden en onze willekeur, maar wordt zij bepaald door Zijn Woord.

Christus vergadert zijn kerk van dag tot dag. En Hij is in dat vergaderen niet aan bepaalde mensen en instellingen gebonden. Overal, waar Zijn Woord verkondigd en gehoord wordt, werkt Hij. En daarom kan het voorkomen, dat op één plaats twee of meer vergaderingen van gelovigen naast elkaar voorkomen, die beide naam kerk terecht dragen, omdat Christus daar vergaderend werkzaam is en naar zijn stem wordt gehoord. In de in 1947 op de Gereformeerde Predikantenvergadering gehouden referaat poneerde ds. G. Visee te Kampen o.m. de volgende stelling: „Het gevoelen, dat in één plaats met twee vergaderingen naast elkaar kunnen voorkomen, die beide de kenmerken der ware Kerk vertonen is slechts juist, wanneer het bedoelt te zeggen, dat niet twee zulke vergaderingen naast elkaar **mogen** voorkomen.” Hier wordt dus de mogelijkheid van het voorkomen van twee zulke vergaderingen rustig geponeerd. Christus kan soms verstrooide schepen bezoeken, reformatie werken. De volgende stelling luidt echter: „Indien twee zulke vergaderingen **naast** elkaar voorkomen, dan kan geen dezer vergaderingen blijvend den coetus met de andere onder Christus' congregierend werk weigeren zonder het oordeel over zich te halen en tot secte te worden in den zin van art. 29 N.G.B.”

Ik meen, dat hier wel het algemeen gevoelen onzer kerken wordt vertolkt en dat hier wordt gesproken naar de H. S. en in overeenstemming met de Gereformeerde confessie.

We staan t.o. Christus' Kerk vergaderend werk en zijn wil tot vergadering der gelovigen nooit vrijblijvend. Daarom mogen we nooit rusten in een statische gegevenheid, maar moeten we tot het vergaderen met en vergaderd worden onder Hem van dag tot dag bereid zijn.

Deze geloofsovertuiging is de drijfveer

in het spreken onzerzijds over de Kerk en van ons ernst maken met de Kerk. Zij is niet van ons, zij is van Christus en Christus is ongedeeld.

En voorzover er in de historisch gegroeide situatie te spreken valt van eigen Kerk, zal dat nooit mogen in een vrede hebben met de erkenning, dat daarnaast andere kerken bestaan, met dezelfde belijdenis, die rustig náást elkaar voortleven als een Gereformeerde Gezindte, waartoe elk zijn door de betrokkene waardevol geachte bijdrage levert en die in de practijk gaat fungeren naar buiten toe als een soort kerk. Dat blijft beneden de maat van het Evangelie en strijdt daarmee.

Intussen — de toestand is dan toch maar zo. We hebben verschil over bepaalde waarheden, andere hebben we gemeenschappelijk — kunnen we dan het dáárvor niet met elkaar opnemen in onze verwarde wereld en zo toch een Gereformeerd geluid tezamen laten horen, dat zegenrijk werkt?

De Schrift leert ons, dat de **Kerk** pilaar en vastigheid der waarheid is. Aan háár zijn de woorden Gods toevertrouwd. De Kerk, zoals de Schrift daarvan spreekt: die de eenheid des Geestes bewaart door de band des vredes één lichaam en één Geest, geroepen in de ene hoop der roeping, én Here, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, die is boven allen en door allen en in allen; aan welke de Here de ambten heeft gegeven tot toerusting der heiligen tot dienstbetoon. Dat is de weg tot groei naar Hem toe, die het Hoofd is, Christus.

We komen om de kerkkwesie niet heen, willen we leven en handelen naar de Schrift. Zij kent niet allerlei waarheden, waarover we het gedeeltelijk eens, gedeeltelijk oneens kunnen zijn, maar de éne waarheid, Christus, aan welke het gehele lichaam der Kerk zijn groei ontleent. En we moeten ons niet met een surrogaat tevreden trachten te stellen en ons kerkelijk geweten sussen.

De vraag kan gesteld worden of we dan toch niet ergens een begin kunnen maken door samen aan het **werk** te gaan, samen iets te doen. De fronten zijn zo verward, er is al zoveel gesproken, gepolemiseerd, getheologiseerd, dat het wel duidelijk is, dat we zo niet verder komen; niet dichter naar elkaar toe.

In wijder verband, dat der oecumenische beweging ligt de zaak ook ongeveer zo. Aan de ene kant sloeg men de hand aan het werk onder de leus: de leer scheidt, dienst verenigt. Dit heeft in Stockholm 1925 toch niet bevredigd. Aan de andere kant leidden de discussies over geloof en kerkorde ook niet tot een bevredigend resultaat. Momenteel gaat men daarom nu een soort tussenweg. Men laat de mogelijkheid open elkaar aan te spreken op het Evangelie, en gaat intussen aan het werk: geeft boodschappen uit en doet praktische arbeid. Dat ook dit door serieuze medewerkers niet bevredigend wordt geacht, blijkt wel uit de roep om een oecumenische theologie, terwijl ons wel duidelijk wordt dat bij dat alles de belijdenis der waarheid in het gedrang komt. Toch gaat, als ik het wel zie, de secretaris-generaal Visser 't Hooft in zijn „tot eenheid geroepen” de weg op van gemeenschappelijk werken vanuit een zekere eenheid, om nu te komen tot de N. T.sche geloofseenheid der Kerk, waarna zij in staat zal zijn het Woord Gods voluit te belijden in deze wereld.

In het hogepriesterlijk gebed vinden we het anders gesteld. Daar bidt Christus om de bewaring der zijnen in de Naam des Vaders, om hun heiliging in de waarheid, d.i. Gods Woord — opdat ze één zijn. Die eenheid is vrucht van de bewaring in de Naam des Vaders, van de heiliging in de

INHOUD:

Eis van Mij vrijmoedig	C. P. P.
Plaats van eigen kerk en visie op de huidige kerkelijke situatie	G. J.
Op bezoek bij de kerk der Waldenzen	P. G.
Bijbelclubs - enkele opmerkingen	H. R. R.
Bijbelstudies dr F. A. Schaeffer	J. M.
Boekbespreking	J. v. d. H.
Ingezonden	
Persschouw	C. V.
Kerknieuws	

waarheid, van het beheerst worden op radicale wijze door het Evangelie van Christus. En zó worden zij bekwaamd tot hun dienst in en aan deze wereld, waarover Christus in het slot van zijn gebed voor de discipelen spreekt. Hier is de volgorde dus: Naam, éénheid, dienst, Woord, zending. Schaltter zegt: Met het bewaren in de Naam des Vaders is hun ook dát gegeven, wat zij voor hun gemeenschap met elkaar nodig hebben en waaraan das Gedeiken ihrer Arbeit hängt. Ik geef nog één citaat: „De Christus is daartoe gekomen, opdat de gemeente ontsta. Zo bidt Hij nu daarom, dat zij werkelijk een gemeente zijn, die in de eenheid staat. Verdeelt hen tweespalt en strijd, gaat hun wil tegen elkaar in, verstoort de één, wat de ander bouwt, dan heeft Jezus hen tevergeefs gediend. Er is echter een middel, dat hen één maakt: Bewaar ze in Uw Naam. Als ieder van hen Gods Naam bewaart, dan gaan ze allen op dezelfde weg naar hetzelfde doel.” Christus bekommert zich er om, „dat zij door de Naam Gods geheiligd en verbonden zijn. Dat is de voorwaarde voor alles, wat hun ambt en werk naar buiten ook mag zijn.”

Daarom komen we aan de zaak van de Kerk en haar eenheid niet voorbij, indien we althans niet willen experimenteren naar eigen goeddunken en willekeur, maar ons bewegen op de weg van het Evangelie.

Twee dingen zijn naar mijn mening daarom in de huidige kerkelijke situatie vóór alles nodig.

Het eerste is, dat wij in onze historisch gegroeide posities, in onze theologische stellingen, in onze door allerlei traditioneel bepaalde overtuigingen in eenvoud en openheid van hart horen naar het Woord van God, zoals dat spreekt over de Kerk en haar eenheid. Dat zal met nieuwe kracht over ons moeten komen, zodat wij bereid worden met Christus mee te vergaderen. Het historisch gevormde is niet zonder betekenis — Christus werkt in de historie, maar Hij doet dat ononderbroken tot de jongste dag. Daarom is het blijven stáán bij het historisch gevormde, in de mening dat daarin zich alleen de trouw aan Hem bewijst, een fundamentele misvatting.

En het tweede is, de overweging van de aard en het karakter van de Gereformeerde confessie. Met name de vraag of wij een verbijzondering van de Bijbelse openbaring en leidt het een verbijzondering der Kerk — of dat zij het Woord Gods recht naspreekt, op menselijk, maar toch zuivere wijze en daarom Katholiek is en het recht heeft te vragen naar haar inhoud toegestemd te worden door ieder, die de Naam van Christus dragen wil.

Men koerst naar een evangelische Kerk in Nederland, ook in kringen, die de gereformeerde naam dragen. Ik geef één citaat uit de kring der Gereformeerde Kerken, niet vrijgemaakt: „De Gereformeerde Kerk kan zich niet aan de drie formulieren van enigheid blijven binden, indien het haar waarlijk om de éne evangelische kerk in Nederland te doen is. Ze heeft zich zelf op dat punt op te heffen. De door Christus

gewilde eenheid in de Kerk eist (naast een modernere) een ruimere grondslag."

Hierin is de vraag reeds beantwoord wat het karakter der Gereformeerde Confessie aangaat: Ze wordt niet katholiek, maar eng en dat is in wezen sectarisch geacht. Dat is één van beide: of ze wordt geacht bóven of tegen het Evangelie in te spreken of hierachter schuilt de gedachte, dat de Kerk niet het volle woord Gods behoeft te geloven of te belijden.

In dit verband is het ook nodig de vraag te stellen wat concentratie der belijdenis wezenlijk inhoudt. Het woord is niet duidelijk, meen ik; de zaak, die daarbij voor ogen zweeft, wellicht even min. Wat heeft deze concentratie voor de inhoud der belijdenis te betekenen? Welke kant wil men er mee uit? Ik noem datgene, omdat ook het getuigenis der zestig, zij het voorzichtig, van deze concentratie spreekt.

De vraag van Zondag 7 van de H. C. wordt steeds meer actueel: Wat is dan een christen nodig te geloven? Het antwoord is ons bekend: al wat ons in het Evangelie beloofd wordt.

Voor zover een stem uit de eigen Kerk het gevoelen dier kerken vertolken kan,

wil ik wel zeggen, dat de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) in deze kerkelijke situatie en crisis van het Gereformeerde leven onverzwakt begeren vast te houden aan de Gereformeerde Confessie, zowel wat „geloof als kerkorde" aangaat, omdat zij deze **katholiek** achten; en wel met zulk een ernst, dat zij willen samengaan met allen, die deze confessie toestemmen, er niet van afdoen noch er aan toedoen, om daarbij aan háár alleen te binden.

Ik meen, dat dát Gereformeerd is en waarlijk oecumenisch.

En dat ons, willen we trouw blijven aan het woord van God, geen andere weg open staat.

G. J.

N.B. Verleden jaar werd een conferentie op Woudschoten gehouden waaraan door leden van onderscheiden kerken — Gereformeerde (synodaal), Gereformeerde (vrijgemaakt), Christelijke Gereformeerde, Gereformeerde Gemeenten, Gereformeerde Bond en de Ned. Herv. Kerk — werd deelgenomen. Uit onze kerken waren daar o.a. aanwezig Drs. Faber, Ds. G. Janssen, Ds. Meester. Uit ieder der genoemde kerken behandelde één predikant het bovengenoemde thema. Ds. Janssen deed dit namens de Vrijgemaakten. Op verzoek der redactie stond hij zijn toespraak ter plaatsing in Opbouw af.

Op bezoek bij de kerk der Waldenzen

(V)

Valdesi in het Italiaans

Vaudois in het Frans

Vaudès in het Romaans.

Voordat ik nu verder ga met U iets mee te delen over het martelarenleven van de Waldenzen in de Middeleeuwen als Vóór-Reformatie beweging, moet ik noodzakelijk wel terugkomen op de allereerste oorsprongen van deze beweging in de duistere Middeleeuwen. De „kleine Waldensergeschiede" van Rud. Hardmeier, die ik het eerst raadpleegde, begint met de geschiedenis van Petrus Waldus en noemt hem de „Begründer der Waldensergeschiede", de oorsprong van de Waldensergeschiede.

Inmiddels zonden de broeders uit Rome mij evenwel meer materiaal toe en daaronder ook een in het Engels gesteld boekwerk „Never Failing Light", met als ondertitel „The Waldensian Story", uitgegeven in 1957 door de Libreria Editrice Claudiana te Torre Pellice, dat als het centrum van de Waldenzen kan worden aangemerkt.

Wij weten allen hoe moeilijk het is om een betrouwbaar beeld te krijgen van het leven in de Middeleeuwen. Monniken waren nagenoeg de enigen, die de pen voerden.

De Waldenzen, in overgrote meerderheid eenvoudige bergbewoners, waren ongeletterd; hun eigen geschiedenis hebben zij niet beschreven. De geschiedbeschrijving, in zoverre die er is, is die van hun vijanden of van hun kerkelijke tegenstanders, de getrouwe dienaren van de kerk van Rome.

Ook dezen kunnen evenwel de waarheid geen geweld aandoen en leggen getuigenis af van het gelovig gedrag der Waldenzen, getrouw aan de Schrift, zodat wij wel mogen aannemen, dat door ons een historisch betrouwbare conclusie wordt getrokken, wanneer wij spreken van een Vóór-Reformatie Réveil of van een toch niet geheel verdwenen zijn van het zuivere Evangelie onder de duisternis, waarin in de Middeleeuwen het licht van het Evangelie werd gedooft en bedolven.

Het schijnt, dat de Engelse priester Walter Mapes, die in 1179 werd uitgezonden om de „Armen van Lyon", zoals de Waldenzen ook wel werden genoemd, te interviewen, de eerste was, die de naam in verbinding bracht met Peter Valdo, of Waldo. Hierin moet deze onderzoeker een fout hebben gemaakt, want sindsdien is komen vast te staan, dat reeds in 1144 en 1160 door ten minste twee schrijvers, dat is dus vóór Waldus' tijd over de secte der Waldenzen werd geschreven.

De verwarring kan ook ontstaan of bevorderd zijn door de naam in verschillende talen:

Vallenses (of Valdenses) in het Latijn

de „lingua franca", die in alle landen van Zuid-Europa in de Middeleeuwen werd gesproken en thans nog in delen van Zwitserland. In de Italiaanse taal heeft men het Latijnse Valdeses veranderd in Valdesi. Die toevoeging „esi" betekent „mensen van", zoals Milaesi betekent mensen van Milaan of ons Milanezen.

Zo betekent dan Valdesi mensen van de valleien. In het oud-Frans is Val ook het woord voor vallei. Dit voert ons dus naar de Valleien der Waldenzen, gelegen in Noord-Italië langs de grens met Frankrijk in de Alpen. Torre Pellice is de kleine hoofdstad, dertig mijl gelegen van Turijn, de hoofdstad van Piemonte.

Tot de valleien der Waldenzen behoren de vallei van Pellice, een deel van de vallei van Chisone en de vallei van Germanasca. Die drie valleien vormen een eenheid, niet alleen geografisch en ethnografisch, maar vooral historisch en godsdienstig.

Het is het enige gebied in Italië, hoe bescheiden ook, dat een in meerderheid Protestantse bevolking heeft. Zijn we een vorig maal begonnen met de geschiedenis van Peter Waldus, nu we gevoerd worden naar de mensen van de valleien en naar de Valleien der Waldenzen als geografisch gegeven betreffende de vroegste geschiedenis van de Waldenzen, willen we, alvorens de geschiedenis te vervolgen, een stap terug doen in de geschiedenis.

Zoals ik reeds opmerkte, zijn er vóór de Reformatie geen geschiedbeschrijvers van de Waldenzen zelf bekend, daartegenover zijn er vele geschriften van hun tegenstanders.

Wanneer één hunner, kardinaal Bellarmini, in de 16e eeuw van hen schreef: „Het geloof, dat publiek werd geleerd en beleden in die Valleien van Piemonte in het jaar 820 was hetzelfde, dat vandaag beleden wordt en het eigendom is van de kerken der hervorming", dan is het wel onweerlegbaar, dat wij hier met gelovigen te doen hebben, die hoewel vóór de grote Reformatie der 16e eeuw levende, hetzelfde dierbare Schriftgetrouwe geloof waren toegedaan, ook al hadden zij de band met de gedeformeerde kerken hunner dagen nog niet geheel verbroken.

Bij de afleiding van Waldenzen van Peter Waldus en de verwijzing naar de afleiding der valleien, die hen tot mensen der Valleien bestempelde, hebben wij waarschijnlijk met een merkwaardige coincidentie te doen, die er alleen op wijst, dat wij vóór Peter Waldus moeten teruggaan om de oorsprongen van de

Evangelische trouw der Waldenzen te vinden.

Het blijkt dan, dat reeds in de eerste eeuwen der Christenheid hier in deze valleien niet werd meegegaan met de deformatie van de kerk. In de vierde eeuw was er daar een zekere Leo, volgens Rooms Katholieke bronnen, die zich afscheidde met vele gelijkgezinden van Paus Sylvester. De schrijver Reiner, door het Vaticaan aangesteld om de geschiedenis der Waldenzen en hun oorsprong na te gaan, noemt hen Leonisten. Welke secte de kerk had kunnen ten onderbrengen, deze niet. Men beriep zich volgens Reiner op de Apostelen en terwijl hij hen als goede Christenen bestempelt, voegt hij eraan toe, dat zij de Roomse kerk en de clerus beschimpten.

Met deze Paus Sylvester, die toch leefde tijdens keizer Constantijn, begon het streven om de kerk te organiseren volgens de stijl van een aards imperium. De traditie der Waldenzen houdt nu staande, dat vanaf die tijd er een afscheiding kwam van de kerk in deze dalen van Noord-Italië, in het ontoegankelijke Alpengebied, dat Italië en Frankrijk scheidt. Wij vinden toch in een geschrift „Noble Lesson" (edele les) genoemd door mijn in het Engels gestelde bron, een gedicht, van 500 regels uit de 1e eeuw, dat de geschiedenis verhaalt van de Schepping tot op de tijd, waarin het gedicht verscheen, deze verklaring: Want ik mag zeggen en het is zeer waar, dat al de pausen, die er geweest zijn vanaf Sylvester tot op heden en al de kardinalen, bisschoppen, abten en al dergelijke, niet de macht hebben de absolutie te verlenen of de zonden te vergeven."

Toen Napoleon te Turijn in 1805 ook een vertegenwoordiger van de kerken der Waldenzen ontving, vroeg hij hem: „Hoe lang is het geleden sinds U een onafhankelijke kerk veró". Het antwoord was: „Sinds de tijd van Claude, bisschop van Turijn.

Terwijl er in de vierde eeuw in deze valleien reeds een merkwaardige figuur was, door Gibbon de „protestant van zijn eeuw" genoemd, die sterk te keer ging tegen al de misbruiken van de kerk en de opkomende dwalingen als gebeden voor de doden, heiligenverering en de verering van reliquien, alsook tegen het celibaat voor de geestelijkheid, werd in 817 Claude bisschop van Turijn.

Hij was een Evangelisch man, beval, dat alle beelden uit de kerken moesten worden verwijderd. Hij schreef commentaren op de Pentateuch, op het Evangelie van Mattheus en op vele Brieven der Apostelen.

Hij predikte de rechtvaardiging door het geloof, wees het vagevuur af, en was tegen de verering van reliquien en bedevaarten. Natuurlijk kwam hij hierdoor in conflict met de andere leiders der kerk.

Het standpunt van deze bisschop Claude was: „Indien de mensen een kruis wensen te vereren, omdat Christus eraan gehangen heeft, dan behoorden zij ook kribben te vereren, want hij lag er in één, of ezels, want hij reed er op één". Claude stierf in 839 maar zijn werk leefde voort. Wanneer wij een dergelijk gezaghebbend kardinaal als Bellamini hebben horen verklaren, dat hetgeen in de valleien van Piemonte, dat is dus tijdens het leven en in het diocees van Claude, dezelfde geloofsovertuiging werd beleden als die van de kerken der Reformatie, dan mogen wij dus constateren, dat in dit deel van Italië het licht nog niet van de kandelaar was geweken. Voordat in de twaalfde eeuw Petrus Waldus zijn arbeid begon, was er hier in deze valleien reeds een duidelijk eeuwenlang bestaand Evangelisch verzet tegen het verval van Rome.

P. Groen

Wie zich verheugd in de
gouden vrucht van Christus' lijden,
die heeft geen aandacht voor het
mooie onkruid dat groeit aan de
kant van de weg.

Bijbelclubs - enkele opmerkingen

Ik was heel blij met het verzoek iets in „Opbouw” te schrijven over het houden van Bijbelclubs, daar men graag een stem „uit de praktijk” wilde horen. Hier volgen dan enige richtlijnen.

Er bestaat geen principieel verschil tussen een bijbelclub die we organiseren alleen met eigenkerkelijken en een die we opzetten als evangelisatie. Wij zullen hier vooral spreken over clubs met laatstgenoemde opzet, maar dat wil niet zeggen dat die wezenlijk anders zullen zijn dan die in eigen kring. Er is immers geen tweërlei evangelie, een voor ons voor eigen gebruik en een dat we buitenkerkelijken voorhouden. Het moet zo zijn dat altijd iedere vreemdeling welkom is als we bijeenkomsten „onder ons” houden: want er mag geen enkele geslotenheid in deze bestaan, en we moeten nooit bang zijn dat de anderen iets zouden horen dat hun niet zou aangaan. De grondwet van het evangelie is mede „waarheid”, en we moeten nooit proberen onszelf mooier voor te doen dan we zijn of iets van onszelf met opzet verzwingen. Het is wel waar dat voor velen het grootste struikelblok op de weg naar de kerk ligt in die kerk en de kerkmensen zelf, zo dat zelfs voor velen de weg tot Christus daardoor geblokkeerd is — zoals we dat in een eerder artikel al onderstreepten —, echter de oplossing is niet een mooi gezicht naar buiten, maar wel eerlijkheid en openheid. — Zalig zijn zij die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid — dat moeten we ook tonen, en als die vreemdeling lelijke dingen over zaken of mensen in onze kring weet, dan niet proberen schoon te praten, maar met hem zoeken naar oorzaken en naar wegen die tot een oplossing zouden kunnen leiden. Overigens: we moeten natuurlijk ook in het oog houden wat gerechtigheid betekent in de Schrift. Niet wettische precisie, niet leerstelling in theologistische zin, maar barmhartigheid, zuiverheid in de liefdevolle verhouding, helpen waar verdrukt wordt, etc.

Eigenlijk zou het zo moeten zijn dat er onder ons niet alleen veel bijbelclubs waren als centra van actieve schriftstudie, als vervulling van het ambt aller gelovigen, maar dat al die clubs na enige tijd ook een aantal buitenkerkelijke leden zouden hebben, eenvoudigweg meegenomen door leden van de kring, omdat het toch zo heerlijk is om samen het evangelie te onderzoeken, het levende Woord van de levende God.

Als we een bijbelclub opzetten om buitenkerkelijken het evangelie te leren verstaan, moeten we beginnen bij het begin. En dat is het gebed. Niet als een pro memorie post, maar wezenlijk werkelijk als het eerste. Zonder gebed zal het niet gaan. Niet een algemeen gebed dat God toch Zijn koninkrijk zal doen komen en velen tot Zijn kinderen zal willen maken, maar heel concreet voor het eigen werk: zonder gebed zullen de vreemden niet komen, en niet blijven, zonder gebed zullen wij niet de wijsheid krijgen — want we prediken geen verstandelijk beredeneerbare zaken, geen theologische theorieën, maar het echte evangelie —, zonder gebed krijgen we niet de kracht om door tegenslagen en teleurstellingen heen vol te houden.

Gebed, dat is niet een zaak waarover je spreekt, maar iets dat je moet doen. Het is goed om dat samen te doen. Misschien is wel één van de hoofdoorzaken van alle moeiten en strijd in onze kerken te wijten aan een groot tekort in dit opzicht — we leggen eenvoudig onze moeiten en zorgen niet samen voor aan de Here —, en hier ligt zeker wel één van de oorzaken van veel vruchtloze arbeid op het gebied van zending en evangelisatie. Heeft u wel eens opgemerkt dat Paulus zijn prachtige hoofdstuk Efeze 6 — over de helm des heils en het schild van het geloof — daarheen leidt, dat hij vraagt om gebed voor zijn werk! En de apostelen hielden gebedssamenkomsten. Waarom wij dan niet? Laten we samen bidden, heel concreet onze vragen de Here voorleggen. Het is heerlijk te mogen ervaren hoe Hij ons hoort. Maar zelfs voordat de Here ons werk te doen geeft als antwoord op ons gebed, hebben we reeds een zegen ontvangen. Met dat bidden leren we verstaan hoe het zonder Hem niet kan: wij kunnen niemand tot geloof brengen, wij kunnen niemand trekken. Wij kunnen alleen om niet datgene doorgeven wat

wij krijgen om niet, maar Gods Geest moet de bekering schenken, het open hart om te luisteren, en het aan te nemen.

Als we als antwoord op gebed gasten op onze club krijgen, mogen we zien dat zij werkelijk zinvol komen, niet zo maar omdat wij ze zo'n beetje presten zodat ze uit beleefdheid het wel niet konden laten, maar waarlijk omdat God al begon met aan hen te werken. Hoe, dat zullen wij wel ervaren al doende.

Dat gebed is ook nodig bij een kring „onder ons”, anders gaat er geen zegen van uit, en kan het eer tot verwijdering dan tot eenheid en liefde, de kenmerken van de gemeenschap van Gods kinderen, leiden.

Dit is geen vrome praat, maar het eerste en beslist noodzakelijke. En dat gebed moet er niet alleen zijn bij de deelnemers, maar het werk moet ook gedragen worden door een gebed van de gemeente, zowel door de voorganger ambtelijk tijdens de kerkdienst, als door de gemeenteleden die om welke reden dan ook niet aan de club deelnemen. Wij hebben een kleine kring van mensen, die voor onze Bijbelclubs bidden en we kunnen dat bij dit werk heel goed merken. Maar toch, er zouden meer deuren open gaan, wanneer er meer (concreet) voor ons gebeden zou worden.

We moeten maar gewoon beginnen met een bijbelclub. Niet wachten tot de gasten er zijn, maar eerst moet de club er zijn en dan kunnen anderen genodigd worden. Aankondigingen in de pers, uitnodigingen per folder enz. zullen het meestal niet doen. De uitnodigingen moeten persoonlijk gedaan worden aan mensen die men kent. En dan niet aandringen. Een keer vragen, nog eens eraan herinneren, en verder afwachten, biddend afwachten.

We beginnen dus een kleine club, natuurlijk bij iemand thuis. (Dus niet in een ongezellig zaaltje. 't Mag best gezellig zijn, met wat extra's bij de koffie, maar oppassen dat het bedienen niet de gang van de bespreking onderbreekt. Daarmee beter de avond beginnen en dan verder wachten tot het eind om nog iets te geven).

Het liefst altijd op hetzelfde adres en op een vaste avond, b.v. eens in de veertien dagen. Wat gaan we dan lezen? In wezen is iedere keus altijd goed, maar toch mogen we hier wel met enige omzichtigheid kiezen. Wij hebben de ervaring dat het Evangelie naar Johannes een zeer geschikt boek is, omdat het kerstverhaal er niet in staat, dat kennen de mensen, en 't niet is geladen met associaties aan kerst-sentimentaliteit, omdat het niet teveel „verhalen” bevat, die de mensen meestal ook wel kennen en die altijd weer om uitleg en „toepassing” vragen, wat moeilijk kan zijn en de weg tot uitgliden en nutteloze discussies openlegt. Het evangelie naar Johannes geeft het woord van de Here Jezus in gesprek met „gewone mensen”, met farizeeërs, met zijn discipelen. Het uitgangspunt is daarbij bijna steeds Jezus' pretentie de beloofde Messias te zijn, de Zoon van God. En dat is nog altijd het punt in geding: daardoor wordt het spreken van Jezus van een indringende directheid en actualiteit voor een ieder die meeleeft.

Als besliste vooronderstelling voor de bijbelclub moet gelden dat alle deelnemers willen ontdekken wat de bijbel te zeggen heeft ten aanzien van allerlei vragen, levensvragen en andere vragen. De leider van de club moet er dan ook op verdacht zijn dat geen andere antwoorden gegeven worden dan die welke men strikt uit de bijbel kan lezen. „Het moet er staan”, en niet door een redenering „uitgehaald kunnen worden” of uit een andere bron komen, hoe eerbiedwaardig ook. Als we mensen willen overtuigen dat wij het Woord van God aannemen omdat we geloven dat Hij bestaat en onze Vader is, dan moeten we beginnen zelf alle menselijke vondsten met Paulus voor derk te houden, — opdat waarlijk Gods Woord mag uitgaan — dat zal dan ook niet ledig weerkeren. Daarom is het goed om andere bijbelgedeelten erbij te betrekken. Als er in het gesprek in de gelezen pericoop verwezen wordt naar het Oude Testament, zoek men dat op. Als het b.v. gaat over de wet, leze men de eerste 6 hoofdstukken uit Deuteronomium, om te laten zien wat die eigenlijk betekende. Dat kan dan eens in een avond apart gebeuren. Bij een verstandige keuze van de te lezen fragmenten — niet te klein —

kan dat best. Ook kunnen bij bepaalde vragen de brieven b.v. betrokken worden. Het Schrift met Schrift vergelijken, het louter naar de Schrift willen spreken mag geen slogan zijn, maar echte werkelijkheid. Een heerlijke werkelijkheid, waarbij wel eens „algemeen gangbare meningen” zullen sneuvelen. Dat is niet erg, als ze toch niet direct uit de Schrift komen.

Gereformeerden zijn altijd een theologiserend volkje geweest. Daarom is het verstandig om alle boeken dicht te laten. Ook bij de voorbereiding, — door een clubleider of om beurten —. Het moet echte Schriftstudie zijn, en geen preekvoorbereiding of theologische studie over een thema dat in het te lezen gedeelte misschien geraakt wordt. Daarom gaf ik niet de raad om Romeinen te lezen, hoe mooi dat boek ook is als men met wat meer bestudeerde deelnemers samen leest; want Romeinen geeft zuiver de leer van het evangelie, en niet een theologie, maar velen onder ons zullen gemakkelijk van het één in het ander verzeilen.

Dan, een belangrijk punt: alle vragen mogen gesteld worden, en moeten beantwoord worden. Nooit zeggen: dat mag men niet vragen. Ook niet zeggen: ja, — dat kun je alleen maar met het geloofsoog zien. Paulus stelde het in Romeinen I anders! We moeten de Waarheid naspeuren, en die spreken, en dan moeten we laten zien hoe de werkelijkheid is — God en de Heilige Geest en de Here Jezus in zijn verlossingswerk zijn werkelijkheid, en dat niet alleen voor het geloof. We moeten maar niet teveel over ons geloof spreken, maar over de werkelijkheid, die wij kennen doordat we mogen geloven. Daarin is niets onbegrijpelijk of vreemds of absurds — we geloven niet omdat het absurd zou zijn wat de Schrift zegt, zoals Tertullianus het stelde, maar omdat we zien dat Gods Woord antwoord geeft op alle vragen die gesteld worden en beter rekenschap geeft van de werkelijkheid waarin wij leven dan enig menselijk denk-maaksel.

Iets anders is het, dat wij soms het antwoord niet weten. Daar behoeven we ons niet voor te schamen; we kunnen rustig zeggen dat we dat nog eens willen nazoeken of dóórdenken. Het is niet erg als we niet alles weten.

We beginnen met rustig een gedeelte te lezen. Liefst een hele pericoop. Die moet de inleider dan even in het verband met het vorige plaatsen, even (ik bedoel dus: in het kort) de situatie duidelijk maken, eventueel met enkele historische bijzonderheden, b.v. dat de Romeinen Palestina bezet hadden. Daarna nogmaals rustig text voor text lezen. Echte uitleg is dan vaak niet meer nodig, want de Schrift is duidelijk. Meestal is het zo dat als men vraagt of iemand iets te vragen of op te merken heeft, er een zwijgen ontstaat. Zeker als men „onder ons” is. Het is immers begrijpelijk! Een goede methode is dan om het gelezene te gaan parafaseren. Doordat men het met eigen woorden weergeeft, laat men horen wat men meent te lezen. En dan komt al gauw een ander met de opmerking: ja, maar dat staat er niet zo. Het gesprek komt op dreef: staat er nu dit of dat, is dit of dat de bedoeling. Dan is de aandacht echt op de Schrifttext geconcentreerd. Men passe hierbij op niet in allerlei futiliteiten zich te gaan verdiepen. Het zal meer dan eens voorkomen dat men zal moeten zeggen: of men dit nu zus of zo begrijpt doet aan de betekenis van deze mededeling weinig toe of af, want die is toch bij beide duidelijk bepaald en gelijkkluidend. Wel zal het vaak nodig zijn om andere teksten erbij te halen. Hier komt dan de Schriftkennis te stude. Men kan eigenlijk geen goed lid van een bijbelclub zijn (als gereformeerde) zonder een geregelde eigen bijbelstudie, die in wezen op dezelfde grondprincipes moet berusten.

Onze gasten vragen niet altijd veel. Dat is niet erg, laat ze maar luisteren. Laat ze mee-lezen en mee opzoeken als er andere teksten geciteerd worden. Nooit mogen we deze teksten zomaar uit het hoofd opzeggen, maar we moeten ze echt lezen, en in verband. Soms blijkt dan dat we op een dwaalspoor waren. Dat is niet erg.

Een andere keer zitten onze gasten stikvol met vragen. Met een club student heb ik in anderhalf jaar tijd nog geen vier hoofdstukken van Romeinen gelezen, omdat ik eenvoud-

dig aan lezen niet toekwam door de vele vragen. Rustig op ingaan, en altijd laten zien: dat is het antwoord dat de Schrift geeft. Als men een eigen mening geeft — ook al is die nog zo gereformeerd — dan dat er altijd bij zeggen: dit is nu mijn mening, maar je kunt er natuurlijk ook anders over denken, want de Schrift geeft het antwoord hier niet, althans, dat zie ik niet.

Wonderlijk is, dat als men zo de gast bij het werk betreft, hij soms prachtige opmerkingen zal maken, waarvan we moeten zeggen: ja, het is zo als je zegt, hier staat dit of dat, en dat heb ik altijd over het hoofd gezien.

Men moet er voorts op bedacht zijn dat de gast soms niet op de hoogte is van zaken die onder ons zeer gewoon lijken: de zondeval, het werk der profeten, de uittocht uit Egypte, het zijn dingen waarover men soms uitvoerig moet vertellen. Rustig doen, zo mogelijk door het lezen van een Schriftgedeelte.

We zullen moeten bedenken dat de Schrift niet een systeem geeft, niet een theorie, niet iets ongrijpbaars, dat de Schrift ook niet het geloof predikt, maar spreekt over geweldige werkelijkheden: God, Schepping, zondeval, zegen, vloek (echt concreet), verlossing, opstanding. Als die laatste niet werkelijk waar was, zegt Paulus, dan gooide ik de bijbel in een hoek en hield op Christen te zijn. Zo moeten we er over spreken, zo moeten we ook tonen dat wij het zelf aannemen. En daarom is het ook niet genoeg als iemand op een zeker moment zegt: ik geloof in de bijbel, ik geloof dat Christus is opgestaan. Dat betekent nog niet altijd dat hij een gelovige is geworden, soms alleen maar dat hij de waarheid van het historische feit aanvaardt. Dat doen de duivelen ook, leert ons de Schrift. Naast de simpele aanvaarding van het woord der ooggetuigen, b.v. dat Jezus waarlijk is opgestaan, zal moeten komen tot het hier naar gaan leven — zie Romeinen 6 —. We moeten niet alleen Gods bestaan als een zekerheid aannemen, maar de Schrift leert ons dat we Hem zullen moeten liefhebben als onze Vader. En dat is meer.

Nog een enkele wenk. Als de ander zegt: waarom neem je de Schrift aan, is die niet wonderlijk en vreemd, dan behoeven we niet te verwijzen naar ons geloof, maar we kunnen de vraag terugkaatsen: Hoe kunnen we begrijpen dat Abraham zo lang voor Christus al de belofte krijgt, de profeten over Hem spre-

ken, als dat niet het werk van God is. Jesaja 48 : 5 b.v.! Hoe kunnen we ooit begrijpen op welke wijze het Nieuwe Testament ontstond als we niet aanvaarden, dat het een vervulling van het O.T. is. De apostelen zouden dan een groep bedriegers zijn, en de Here Jezus terecht gekruisigd — er stond de doodstraf op, zich aan te matigen God te zijn en terecht tenzij men het met recht kan doen! — Men kan erop wijzen dat alle menselijke systemen al evenzo van veronderstellingen uitgaan die onbewezen blijven — b.v. dat de mens goed is, of dat de mens ontstond uit protoplasma dat zich bij toeval tot een mens evolueerde —.

Men zal aldoende ontdekken dat men misschien moet gaan studeren, niet in theologie, maar in de dingen in de wereld om ons heen: secten, politiek, communisme, en zo meer. Welnu, dat is alleen maar winst, allereerst voor onszelf. We zullen te beter gaan verstaan wat de grondtrekken zijn van die bewegingen, wat er wezenlijk gaande is. Wijzelf moeten dan weer temeer volop als mens gaan leven. En dat is heerlijk.

Als men met Johannes klaar is kan men één van de brieven van Paulus nemen, b.v. Efeze. Of eens enkele kernhoofdstukken uit Jeremia of Jesaja.

Een goede gids voor wie het zelf lezen moeilijk valt, en wie zich niet sterk genoeg voelt om leiding te geven, hebben we in de mooie bijbelstudies van Dr. Schaeffer (in het Ned. vertaald). Die zijn bedoeld om gelezen te worden door mensen die jong in het geloof zijn, of zelf niet zo goed durven leiden zoals we boven beschreven. Ze geven belangrijke hoofdstukken uit ons christelijk geloof — Drieëenheid, Verlossing, enz. totaal 25 — op onderwerp zijn de teksten bij elkaar gezet met een korte uitleg. Een fijne gids tot het bijbel-lezen (de teksten die genoemd worden moet men zelf opzoeken), en vooral zeer geschikt als men in kleine kring bij elkaar komt „onder ons” of met een enkele buitenkerkelijke. Ze zijn zeer helder en zeer geschikt voor het doel iemand in betrekkelijk korte tijd in te leiden in de hoofdzaken van ons geloof. Dat is in de praktijk bewezen. Wij hebben ze in het Nederlands vertaald. Men kan ze bij mij bestellen voor f 3,00 per stuk (Plantsoen 85, Leiden).

H. R. R.

Bijbelstudies dr F. A. Schaeffer

Onlangs las ik dat blijkens een verslag van de synodale vergadering van de Gereformeerde Gemeenten in Noord-Amerika en te Grand Rapids gehouden, aldaar een herdruk van het vragenboekje van Hellenbroek van de pers is gekomen. In de engelse taal. In drieduizend exemplaren verspreid over de verschillende gemeenten van deze kerkformatie. In ons land worden deze mensen vaak als oud-gereformeerden aangeduid, hoewel deze naam precies genomen niet juist is. Ook wel als kerstenianen, hoewel ds Kersten al jaren overleden is en het jongere geslacht, de naam van deze vooroorlogse figuur uit de Tweede Kamer niet gekend heeft en de naam dit geslacht waarschijnlijk weinig of niets zegt. Hij overleed in 1948.

Uit zo'n berichtje in de pers kan men een heleboel afleiden. In de eerste plaats dat deze kerkformatie uit Nederland ook in de Ver. Staten en Canada is geïmporteerd. Een gewoon verschijnsel overigens. Emigranten nemen hun kerk mee naar hun nieuwe vaderland. En niet een specifiek nederlands verschijnsel. Elke kerkelijke groepering, die zichzelf respecteert doet dit. Wat er aan kerkelijke instituten in West Europa was en leeft, dat is ook verplaatst naar het Amerikaanse continent.

Men kan uit zo'n berichtje afleiden, dat de naam van ds Kersten en zijn werk in deze kringen nog leeft. En óók dat de naam van ds Hellenbroek als leraar van de kerkjeugd nog voortleeft onder een deel van het calvinistisch volksdeel in Nederland, en zo sterk voortleeft dat zijn naam medegaat de Atlantische Oceaan over.

De eerste druk van ds Hellenbroek's vragenboekje verscheen in 1716 te Rotterdam. Sindsdien is het tientallen malen herdrukt.

Er bestaat geen catechetisch geschrift in Nederland — behalve de Heidelbergse Catechismus — dat zo vaak is uitgegeven. Kennelijk heeft dit boekje als eenvoudige handleiding van de christelijke leer zijn doel geraakt. Anders zou het vandaag stellig vergeten zijn. Na Hellenbroek hebben honderden dominees zich opgemaakt om een catechisatieboekje te schrijven. Hellenbroek heeft ze tot nog toe allen overleefd. Ik herinner mij, dat in de jaren dertig een gereformeerd predikant van een niet kleine gemeente dit boekje nog steeds gebruikte en het zijn catechisanten liet aanschaffen. Opmerkelijk. Het lijkt ons verouderd schools, om niet te zeggen scholastisch. Hellenbroek stierf in 1731. Was een zeer gezien predikant. De kerkhistoricus B. Glasius verklaarde van zijn „leerredenen” dat ze „populair, eenvoudig, innemend” waren en dat ze zich soms verhieven „tot hartelijke, krachtige, ongekunstelde welsprekendheid”. Hellenbroek doorbrak blijkbaar de breedsprakige, omslachtige en geleerd-doende preekmethoden van zijn tijd. Hij stond bekend als „Voetiaan”. Misschien kan hij daarom in de ogen van prof. Popma weinig goed meer doen. Vele van zijn tijdgenoten hebben hem blijkbaar vereerd en het bewijs dat zijn scholastieke manier in bepaalde kringen diepe ingang heeft gevonden kan men vinden in het bovengenoemde feit dat nog, midden in de 20e eeuw, in de kringen van de „oud-gereformeerden” niets gaat boven „vader” Hellenbroek.

Tussen de in de titel genoemde bijbelstudies en het „Voorbeeld der Goddelijke Waarheden” van Hellenbroek is veel verschil, maar ook overeenkomst. Een punt van overeenkomst is dat de bijbelstudies van dr Schaeffer populair en eenvoudig zijn in de

goede zin. Zij spreken aan! En ze doen dat omdat ze de Schrift aan het woord laten en niet meer willen zijn dan hulpmiddel om in de Schrift te leren horen het getuigenis van de Heilige Geest dat vol is van de Christus.

Eenvoudig! De lezer moet niet denken aan theologische verhandelingen. Het zijn bijbelstudies die uit het werk van dr Schaeffer zelf zijn voortgekomen en voor dat werk geëigend zijn. Ze moeten dienen om mensen, die de heilige Schriften niet kennen in te leiden in de Schriften. En ze doen dat niet door zich met zogenaamde inleidingsvragen en canoniek-kwesties bezig te houden, maar door rechtuit naar de volheid van de Schrift-openbaring te leiden. De bedoeling is de mensen door middel van de Schrift verder te leiden. Het doel van de heilige Schrift ligt immers niet in de Schrift zelve. Zij is ons gegeven opdat wij door haar zouden worden gebracht tot de HEERE en zijn stem zullen leren horen; Zijn aangezicht zullen leren zien, in Christus.

De naam bijbelstudies kan in de nederlandse vertaling misschien net iets anders doen verwachten dan hier gegeven wordt. De engelse naam die dr Schaeffer er zelf aan gegeven heeft is: „25 basic Bible-Studies.” Vergeet vooral dit „basic” niet. Ze moeten dienen om in de fundamentele kennis der Schriften in te leiden.

Deze „basic” bijbelstudies zijn uit het werk van Schaeffer voortgekomen. Hij is niet helemaal onbekend onder ons. Heeft een paar keer in Kampen voor studenten gesproken. Komt in Nederland regelmatig in kleine kringen. Hij zelf is afkomstig uit de ouderwetse, amerikaans presbyteriaanse kringen. Opzettelijk zeg ik dit „ouderwets”. Er is een nieuwerwetse presbyteriaanse wereld in de Ver. Staten die geheel anders is dan de ouderwetse. De ouderwetse dat is de presbyteriaanse wereld van mensen als de Hodge's, vader en zoon, B.B. Warfield, en Machen. Dat is de gereformeerde wereld van de angelsaksen, waarmee Kuyper en H. Bavinck contact onderhielden. De kerkelijke wereld van de Westminsterse Belijdenis en van de Grote en Kleine Catechismus van Westminster. Mevrouw Schaeffer, is afkomstig uit een zendingsgezin. Haar vader is jaren zendeling geweest in China van de China Inland Mission. Zij is amerikaanse; in China geboren. In dezelfde Chinese wereld geboren waarin Pearl Buck heeft geleefd. Pearl Buck was zendingsvrouw. Hun werk is werk met het evangelie onder studerende west-europese jeugd. Studerende jeugd van West-Europa die veelal onder het beslag is van existentialisme, agnosticisme en atheïsme. Voor een deel afkomstig uit het bijgeloof van een volkse roomse kerk als in Italië, Spanje, Zuid-Amerika. Schaeffer weet de communicatie met dit soort studerende jeugd van onze eeuw tot stand te brengen. In dit opzicht is zijn werk uiterst belangrijk, ook voor ons. Juist deze communicatie is voor ons en onze kerken een zaak waar we ons niet meer mee bezighouden en derhalve geen moeite mee hebben. Onze kerkelijke pers bevat voor zulk soort buitenstaanders niets. En onze prediking in het algemeen ook niet naar ik vermoed.

„De studies zijn verdeeld in drie groepen. Het 1e deel **over God**. „De God van de Bijbel” en „de Schepping”. Het 2e deel heeft tot opschrift: „**Gods handelen met de mens**”. Daarin wordt over de zonde gesproken en over de genade. Over oud-testamentische-prophetieën betreffende de komende Messias. Over de Middelaar. Zijn Persoon, Zijn werk (profeet, priester, koning). Over de vernedering en verheerlijking van de Middelaar. Het 3e deel gaat over: **De Verlossing**. Verzoening. Hoe? Rechvaardigmaking. De nieuwe verhouding tot God. Aanneming tot kinderen. Verenigd met God de Zoon. God de Heilige Geest komt wonen in de christen. De Broederschap der gelovigen of de gemeenschap der heiligen. Nooit meer verloren. Voorts vallen onder dit hoofddeel de Heiligmaking en Verheerlijking. (Bij de dood, en bij de opstanding). Het 4e hoofddeel is: **de Toekomst**. Dit bevat twee lessen: „deze wereld en Gods volk” en „de verlorenen”.

Men kan de studies verkrijgen bij dr H. R. Rookmaaker, Plantsoen 85, Leiden. Prijs f 3,- per gestencild exemplaar. Keurig uitgevoerd.

J. Meester

BOEKBESPREKING

Prof. Dr. H. Dooyeweerd: **Verkenningen in de wijsbegeerte, de sociologie en de rechtsgeschiedenis**. Christelijk Perspectief, deel I. Buijten & Schipperheijn, Amsterdam, 1962.

Van de nieuwe serie boeken op wijsgerig gebied, ook in dit blad enige malen aangekondigd, zijn inmiddels twee delen van de pers gekomen. Een derde deel is, naar wij menen te weten, de verschijning nabij. De medewerker van Opbouw, Dr. J. Stellingwerff, die uit hoofde van zijn functie van wetenschappelijk secretaris der Stichting bijzondere leerstoelen in de calvinistische wijsbegeerte optreedt als redacteur van de serie, verdient onze bijzondere waardering voor zijn initiatief, doorzettingsvermogen en toewijding. Erkentelijkheid past ook t.o.v. de uitgever.

De publicatie van een reeks als deze is een min of meer riskante onderneming. Uit commercieel oogpunt: de prijs is, bij een goede uitvoering en moderne vormgeving, aan de lage kant gehouden en de oplaag is beperkt. Maar ook in andere opzichten. Het getuigt van (gezonde) stoutmoedigheid, een aantal prominente, met werk overladen en waarschijnlijk niet altijd even „berekende” filosofen in „serie” te brengen en daarbij jaarprogramma's met termijnen op te stellen. Ir. Stellingwerff heeft deze „planning” aangedurfd, al spreekt Dr. Stellingwerff — goed filosofisch — van een „voorlopig” programma.

Het zou zeer te betreuren zijn, als deze reeks door onvoldoende intekening of om andere redenen onderweg zou stranden. Velen die nauwelijks in de gelegenheid zijn, de hoofdwerken van de voornaamste vertegenwoordigers der beweging voor reformatorische wijsbegeerte grondig te bestuderen, krijgen hier een unieke kans, hen zelf te leren kennen, ook in de vernieuwing en verdieping van hun inzichten, en ieder met zijn eigen aanpak en speciale interesse. Wat dit laatste betreft, het school-verband van de calvinistische wijsbegeerte is ongetwijfeld gaandeweg losser geworden. Maar als beweging heeft zij niet aan invloed ingeboet. Met name ook binnen de kring van de vrijgemaakte kerken is deze toegenomen; het verzet tegen deze invloed wordt eveneens geprononceerder en hardnekkiger.

In deze situatie is het, zowel met het oog op de dreiging van een oppervlakkig enthousiasme vóór als ook i.v.m. het gevaar van een krampachtig stemming-maken tegen „de” W. der W., van groot belang dat meerderen rustig, zonder zich door wie dan ook het hoofd op hol te laten brengen, kunnen kennis nemen van wat deze wijsgerige beweging eigenlijk wil. Dat wil zeggen: primair van de kritische vragen die zij tegen allerlei machtspreuken in met christelijke mondigheid en moeizame volharding aan de orde blijft stellen; van de haar kenmerkende **voorzichtigheid**, die niets te maken heeft met relativisme, maar alles met het enige **voor-uit-zicht**, het Christelijk Perspectief, d.i. het laatste Woord, waarnaar zij, onder afwijzing van alle humanistische of schijnbaar radicaal anti-humanistische, z.g.n. absolute mensenwoorden, op wijsgerige wijze wil heenwijzen. Het laatste Woord dat het Eerste is: eer Abraham — en welke filosofische of theologische „Abraham” er na hem als „held” op de voorgrond gekomen mag zijn — was, **ben Ik**. Pas vanuit dit werkelijk transcendentale „standpunt” kan het geschapene, kan ook de „vruchtbaarheid” van de wijsbegeerte der wetsidee, haar bijdrage tot de verdieping en verruiming van het theoretisch-systeem inzicht, waarlijk zichtbaar worden. De Waarheid die de christen-denker boven alles ter harte gaat en zonder welke hij geen stap kan doen, moet op wijsgerig gebied vóór alles leiden tot een transcendentale kritiek van het theoretisch denken als zodanig. In de eerste verhandeling van dit boek geeft Prof. Dooyeweerd een zeer markante en tot confrontatie dwingende uiteenzetting van de noodzakelijkheid, werkwijze en aangrijpingspunten van een dergelijke kritiek. Vandaaruit komt de door valse verabsoluteringen gebonden en verduisterde blik vrij voor de structuren van de geschapen werkelijkheid in haar rijke en nooit uitputtend geëxploreerde verscheidenheid. Het tweede en derde opstel (resp. over Grondproblemen der wijsgerige sociologie — in onze tijd bijzonder actueel — en over Individu, Gemeenschap en Eigendom — een geduldig documenterend, ver in de historie terugreikend, maar niet minder klemmend betoog dat eveneens midden in onze praktijk blijkt te staan —), waarin zich de veelzijdige belezenheid en het gedegen vakmanschap van de auteur glanzend weerspiegelen, staan met de eerste studie, zoals de oplettende lezer zal moeten ontdekken, in nauwe samenhang.

De naam Christelijk perspectief is door dit eerste deel meteen op gelukkige wijze gerechtvaardigd. Wie de zoëven kort aangeduide grondtrek van de beweging voor reformatorische wijsbegeerte, door Prof. Dooyeweerd met name aan het slot van de eerste verhandeling nog eens duidelijk onder woorden gebracht, niet

eigen-aardigheid van het theoretisch denken heeft ontdekt, moge hier en daar min of meer nuttige detailkritiek kunnen uitoefenen, geraakt heeft hij deze wijsgerige beweging niet. Ook „theologische” kritiek, zoals die de laatste jaren — niet alléén van vrijgemaakte zijde — opnieuw is losgekomen en onlangs door Prof. Mekkes nogmaals grondig onder de loep is genomen, blijft aan de buitenkant, zolang de theologen geen ernst maakt met de oproep tot kritische zelfbezinning op de aard en mogelijkheid van zijn theologisch denken zelf en dit laatste op het beslissende punt buiten schot houdt. Juist de kritiek van deze zijde voert echter dikwijls de pretentie, integraal te zijn, naar het brandpunt door te stoten. Merkwaardigerwijs zijn theologische critici veelal wel bereid toe te geven dat de theologische denkwerkzaamheid bepaalde wijsgerige implicaties heeft. Maar een poging deze implicaties in kritische zin expliciet te maken blijft helaas meestal achterwege.

De gevaren van een heetgebakerde verlies van de W. der W. (als conceptie of als machtsinstrument), anderzijds van een starre aversie zonder ingaan op de gedachtegang kunnen overigens ook door de nu verschijnende reeks natuurlijk niet worden bezworen. Inzoverre blijven zelfs deze publicaties in haar beknoptheid en meer losse uitdrukkingwijze, hoewel niet „tweedehands” en populariserend, riskant. Maar als deze serie er toe mag bijdragen dat meerderen tot het besef komen van de serieuze vragen die niet vanuit wat voor vanzelfsprekendheids-geloof ook onderdrukt kunnen worden, en daardoor misschien soms gaan grijpen naar de uitvoeriger studies van de schrijvers, dan is er al veel gewonnen. Wellicht kan er dan nog eens, zonder alles bedervende stemming-makerij, een werkelijke discussie op gang komen, in de christelijk-voornamelijk stijl die door de auteur van dit eerste deel van meet af is gevoerd.

Alleen zo kan ook de antithese van Gods Liefde in haar waarheid en universele spankracht aan het licht komen, tegenover de verwording er van tot het heimelijk gekoesterde **bezit** van een gesloten groep, die meent zich er van meester te kunnen maken en niet minder tegenover een „communicatie”-manie, waarbij intussen de „verzuiide” groep als zodanig zich stevig handhaaft. Het gevolg van beide, onderling verwante, tendenties is, aan de kant van de tegenpartij, een wreveligheid of een schouderophalen, die wij niet te vlot mogen vereenzelvigen met de Schriftuurlijke ergernis. Prof. Dooyeweerd heeft daarentegen een indrukwekkende poging gedaan, via de beheerste (maar geenszins „dodge”) argumentatie van het theoretisch onderzoek en zonder zich door wat of wie ook uit het veid te laten sláán, de tegenstander te ontmoeten, hem op te zoeken tot in zijn laatste schuilplaats, en zo door te dringen tot de grondmotieven waardoor onze dynamische Westerse samenleving in al haar geleidingen wordt aangedreven en uiteengebroken. Het eerste opstel (een herdruk van een eerder in Scientia, handboek voor wetenschap, kunst en religie, 2e druk 1956, verschenen studie) loopt uit op een schets in forse trekken van deze dynamiek in haar stuwende en innerlijke spanning. Dergelijke forse trekken zijn verantwoord en verraden dan ook de meesterhand, wanneer men niet nalaat, zich met volharding en akribie dóór de subtiele wendingen en gevarieerde complicaties van wijsgerige betogen heen te werken. De voornaamste publicaties van de auteur geven een duidelijke indruk van zijn moeizame speurtocht door het kreupelhout.

Het is hier niet de plaats voor een poging uitvoerig in te gaan op de beschouwingen die ons in dit boek zijn voorgelegd. Uw recensent is daartoe bovendien in velerlei opzicht, en met name wat de derde verhandeling aangaat, niet competent. T.a.v. de tweede studie (oorspronkelijk een reeks voordrachten in het kader van het studium generale aan de Technische Hogeschool te Delft) zou hij graag het oordeel van een socioloog vernemen. Maar het is in elk geval van kardinaal belang dat hier aan een sociologie die zou willen optreden als een soort overkoepelende totaalwetenschap, waarvan de mensheid tenslotte de regeling van haar „communicatie” zou hebben te verwachten, enige indringende vragen worden gesteld, die zich niet onder de tafel laten werken. Menselijk leven is samenleving, maar deze samenleving laat zich niet sociologisch begrenzen. Ze is in de wortel een religieuze gemeenschap, die zich in allerlei modi ontplooit. Daarmee is geenszins ontkend dat de wijsbegeerte heeft te leren van hetgeen ook de sociologie aan onderscheidingen vindt.

Waarop het o.i. aankomt en wat onze voorgaande notities, in directe aansluiting aan het betoog van de schrijver en met een toespitsing op de situatie waarin wij ons bevinden, wilden beklemtonen, is dat Prof. Dooyeweerd gedurig bezig is een doorbraak te bewerkstelligen van alle starre **dualismen**: vorm-materie, natuur-bovennatuur („genade”), „natuur”-„vrijheid”, gezamenlijk ingebed in een dualisme van „kennen” (denken) en „zijn”. Het gaat hem om een werkelijke **totaal-visie**. Maar deze is niet immanent aan de wijsbegeerte als wijsbegeerte. Er

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. H. Amelink, Langerak.
Dr. W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. J. Stellingwerff, Amstelveen
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Tel. 030-15450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220,
Zeist. Giro 233117.

wordt integendeel bezinning gevraagd op de zelf, als zodanig. De wijsbegeerte houdt zich bezig met grens-vragen, die in de vakwetenschappen als zodanig niet aan de orde komen. Maar de primaire vraag moet dan zijn die naar de grenzen van het theoretisch denken zelf. De genoemde eigenaardigheid tekent zich door wat de schrijver (thans) bij voorkeur aanduidt als de „antithetische relatie”. De nadere uiteenzetting hiervan laat, menen wij, nog wel ruimte open voor vragen. We volstaan hier met het aanstippen van een enkel punt. Opnieuw wordt nadruk gelegd op het z.g.n. intentioneel karakter van de „antithetische relatie” (p. 25); de „Gegenstandsrelatie” is m.a.w. zelf een abstracte figuur. Voor onszelf hebben wij nog niet volledig helderheid kunnen krijgen t.a.v. de verhouding van deze onderstreping tot de „transcendentale relatie” als „structurele voorwaarde” (p. 21 en 22). De vraag of men kan zeggen dat het in de „naïeve ervaring” — de term is ons niet bijzonder dierbaar — niet tot een analytische onderscheiding van de modale aspecten zelve komt (p. 23), houdt hiermee verband. De modale aspecten worden immers daarin wel „implicite” aan de concrete dingen en gebeurtenissen als totaal-structuren ervaren (p. 23), maar zij worden toch als modale aspecten ervaren; de modaliteiten zijn immers reëel. De kwestie van de „epoche” t.a.v. de continuïteit van de tijd hangt hiermee nauw samen.

Hoe dit alles ook zij, duidelijk is dat het de auteur is begonnen om het **zin-zijn** van de werkelijkheid, en wel als gegeven zin, onder de vigeur van de Goddelijke wet als het „element” waarin al het geschapene zich alleen bewegen kan, aan z'n „trekken” kan komen. Het wijsgerig denken is in deze zin-samenhang gevoegd. Wanneer het, zoals in onze Westerse cultuur voortdurend het geval is, autonoom wordt gesteld als bepaling van alle zin, ontaardt het, om uit te monden in de zin-loosheid. In de dynamisch zich ontplooiende samenhang gevoegd, heeft het, op wijsgerige wijze, met alles te „maken”, onder de voortdurende leiding van het geloof. In het gevolg van het geloof in Hem die alles tot Zich trekt en voort-trekt, de verhoogde Christus, kan ook de theoretische blik worden ontsloten en, tegenover alle verschralling en verstarring, het inzicht in de **rijkdom** van het geschapene worden verruimd en verdiept. Hoe praktisch de theoretische bezinning in dit ontsluitingsproces werkzaam is, kan juist ook de laatste studie, met haar nauwkeurig theoretisch „vakwerk”, duidelijk maken (zie vooral de laatste bladzijden). Praktisch, niet theoretisch. Het prakticisme, dat alleen iets „heeft” aan hetgeen (naar zijn mening) „voor de hand” ligt en er naar jaagt zo effectief mogelijk een maximum (aan bevrediging van onverzadigbare behoeften) te „bereiken”, is niet praktisch. Het doet de gegeven structuren geweld aan, en dat wreekt zich onherroepelijk na kortere of langere tijd; het loopt in zijn stormloop vast. Om werkelijk iets te bereiken, zal men rekening moeten houden met die structuren en ze aldus zo helder mogelijk moeten trachten te onderscheiden. Dit boek kan naar onze overtuiging ook door mensen die wat men noemt in de „praktijk” van onze gecompliceerde samenleving staan en daarin met en voor anderen de christelijke weg zoeken, slechts tot hun schade ongelezen worden gelaten.

J. van der Hoeven.

INGEZONDEN

Onderschrift (vervolg)

6. Voor het verstaan van de betekenis van art. 36 speciaal van de bekende 21 woorden is uiteraard vooral van belang het oordeel van de Nederlandse Gereformeerden en de Ned. Geref. Kerken. Het ging immers om een artikel van hun belijdenis. Nu heeft het Advies van 1905 daarover reeds enkele belangrijke dingen gezegd. Ik moge hier op nog een paar uitspraken wijzen.

De eerste is ontleend aan de eerste dogmatiek welke door hoogleraren van de Leidse academie (Junius, Trelcatius, Gomarus) werd uitgegeven. Daarin leest men: „De taak der Overheid is te zorgen 1° dat in heel haar gebied alle afgodische eredienst worde uitgeroeid en de ware religie naar het zuivere woord Gods worde ingevoerd, wanneer ze ingevoerd is, zuiver worde bewaard, en wanneer ze verbasterd is, worde hersteld en gereformeerd, tot glorie Gods en tot zaligheid hunner onderdanen; 2° dat de Overheid, opdat al haar onderdanen deze ware religie omhelzen, de kerken moeten voorzien van getrouwe Dienaren des Woords; 3° dat ze de godslasteraars en ketters, die tegen de aangenomen Evangelische leer hardnekkig hun ketterij verspreiden op exemplaire wijze, anderen tot afschrik, straffen.”¹²⁾

Zo schreven deze Leidse professoren. En wat ze schreven is zeer duidelijk.

De andere uitspraken vindt men in de Acta van de synode van Dordrecht.

In de „Voorreden” der Dordtse Leerregels schreef deze synode dat de Here zijn kerk in de loop der eeuwen steeds had bewaard tegen het woeden van vervolgers en de kromme wegen en bedriegelijke raadslagen van verleiders. Ten bewijze hiervan voerde de synode aan dat de Zoon Gods steeds „Godtsalighe. Keyseren, Coninghen ende Princen” had verwekt, die met heilige ijver voor zijn huis ontstoken waren. Door hun dienst heeft Hij „niet alleen het woeden der Tyrannen bedwongen, maer ooc zijne Kercke, wanneer sy met valsche Leeraars te strijden hadde, teghen deselve met remediën van H. Synoden voorsien”. Zoals dat steeds weer in vroeger eeuw plaats vond geschiedde dat nu ook in Nederland. Want toen de Nederlandsche kerken ten gevolge van het optreden der remonstranten in groot gevaar verkeerden heeft de Zone Gods het de Generale Staten in het hart gegeven dat zij „met advys en directie” van de Prins van Oranje „besloten hebben dese woedende swaricheden met wettelijke middelen te bejegenen dewelcke door de exempelen der Apostelen selve, ende der Christelicke Kercke na haren tijdt doorgaens zyn goet gekent, ende selfs ooc inde Kercke van Nederlant met groote vrucht voor desen ghebruyct, ende hebben eenen synodum uyt alle de Provinciën van haren gebiede door haer autoriteyt tot Dordrecht bij een geroepen...” Dankbaar roemt de synode over deze weldaad Gods.¹³⁾

Men hoort het: het zijn in wezen dezelfde klanken als van De Brès en Calvijn vernamen. De overheid moet de afgodische eredienst en de ketterij tegen staan met alle haar ten dienste staande middelen. Zelfs het samenroepen van een synode behoort daartoe. Met algehele instemming van de kerken ordonneerde de wereldlijke overheid dan ook na het sluiten der synode, „dat geene andere leere aengaende de voorsc. Leerpunten inde Kercken dezer Landen sal worden geleert ofte ghedreven, als dewelcke het voornoemde oordeel conform is.” En zij ordonneerde en beval daarom „alle Kerckelijke vergaderinghen, Kercken-dienaren, Professoren, ende Doctoren inde heylige Theologie, Regenten van Collegiën ende voorts allen ende een yegelijcken dien dit eennichzints concerneren, ofte aengaen mach, haer int exerceren van hare diensten, ende bedieningen getrouwelick, ende oprechtelick in alles hier na te reguleren, ende gedragen.”¹⁴⁾

7. Wanneer men overweegt wat we onder 4, 5 en 6 hebben geschreven is het duidelijk dat het bezwaarschrift tegen art. 36 en het Advies dat daarover bij de synode van 1905 werd uitgebracht de bedoeling van de 21 geschraptte woorden goed hebben verstaan. Inderdaad werd daarin beleden „dat het roeping en plicht is der overheid als zodanig om, zonder aan de consciëntiën geweld aan te doen of in het verborgen leven in te dringen, op het publieke terrein des levens, dat onder haar hoede staat, met al de haar ten dienste staande middelen (zoals wettelijke bepalingen, verbod van openbare godsdiensttoefeningen, straffen tegen weëstrevenden en ketters) al die secten, kerken of personen, die zich volgens haar oordeel schuldig maken aan afgoderij, vervalsing van de dienst van God of medewerking aan het rijk van de Antichrist, tegen te staan en te onderdrukken.”¹⁵⁾

Dr de Groot had gelijk toen hij schreef dat art. 36 van de N.G.B. ten bewijze strekt „van de grimmige ernst, die de eerste Gereformeerden met de plicht der Overheid om de ware religie te beschermen en de ketterij uit te roeien hebben gemaakt. Zij hebben de bescherming van de

Stemt 15 mei, ondanks alles

ANTI-REVOLUTIONAIR

maar dan:

INSCHAKELEN op SCHAKEL

nummer 15 van lijst 4

Overheid niet, gelijk Luther, met een zekere innerlijke tegenzin aanvaard, omdat de bittere noodzaak en hulpeloosheid der Kerk er toe drong, maar uit volle overtuiging, omdat zij overtuigd waren, dat de Heilige Schrift deze plicht aan de Overheid oplegt. Zij stelden elke Overheid, die in dit cardinale stuk nalatig was, in gebreke, en beschouwden haar als ontrouw in dat deel van haar dienst, waarbij de eer des Heren het meest rechtstreeks was betrokken”¹⁶⁾

8. We komen nu tot de vraag: wat deed de synode van 1905 met art. 36? Wat is de zakelijke inhoud van haar besluit? Die vraag is belangrijk. Want deze synode deed een **belijdenisuitspraak**. Op deze vraag moet geantwoord: zij verwierp als in strijd met Gods Woord zijnde wat in de bekende 21 woorden werd gezegd en daarom schraptte ze die. De strekking van wat ze deed kan met de woorden van het Advies zo worden omschreven: De ordinantie Gods voor zijn kerk is dat zij niet met uitwendig geweld mag worden uitgebreid of verdedigd. Deze ordinantie Gods mag de overheid niet weerstaan. „Zij mag niet wijzer willen zijn dan God, die alleen door de prediking des Woords zijn kerk wil uitbreiden en in stand houden. Zij is **dienaresse Gods**; en daarom heeft zij zijn bevel te eerbiedigen. Zij mag de kerk niet met het **materiële** zwaard beschermen tegen ketters; want Christus heeft aan zijn kerk het **geestelijke** zwaard geschonken, om dit te doen. Zij mag de afgoderij en de valse godsdienst niet uitroeien en het rijk van de Antichrist te gronde richten; want Christus heeft gewild, dat bozen en goeden te zamen zouden opwassen, totdat Hij zelf in de dag des oogstes scheiding maken zal.”¹⁷⁾

9. Wij willen nu de balans opmaken en nagaan hoe het met het betoog van ds Francke staat in het licht van de door ons genoemde gegevens.

Ds Francke verdedigde de stelling:

a. dat de mannen van 1905 in de omstrede woorden van art. 36 de eis zagen gesteld dat de overheid afgodendienaars en ketters desnoods met het zwaard moet straffen;

b. dat de gereformeerden deze eis evenwel niet hebben gesteld, de synode van 1905 daarom tegen windmolens vocht toen zij dat in art. 36 las en dat derhalve de schrapping van de 21 woorden in dit artikel op een misverstand berustte.

Daartegenover toonden wij aan:

a. dat het de mannen van 1905 om véél méér ging dan om het doden van ketters, namelijk om een veelomvattende opdracht aan de overheid om de kerk met alle haar ten dienste staande middelen te beschermen en haar bloei te bevorderen;

b. dat die eis door de oude gereformeerde kerken inderdaad aan de overheid werd gesteld en door hen in art. 36 werd omschreven en vastgesteld — met inbegrip van het, in het uiterste geval, doden van ketters.

10. Zoals we reeds vernamen werd deze door de belijdenis aan de overheid gestelde eis door de synode van 1905 afgewezen.

De vraag is nu: hoe staat ds F. **zakelijk** tegenover deze afwijzing.

Die vraag is uiteraard veel belangrijker dan de vraag naar de historische interpretatie van art. 36.

Zoals we reeds hoorden wil ds F. van het doden van ketters niets weten. Met de afwijzing daarvan door de synode gaat hij geheel accoord. Maar hoe staat hij tegenover wat de synode **nog méér** heeft afgewezen? Of anders gezegd: **hoe staat ds F. tegenover de zakelijke inhoud van de professionele uitspraak van 1905 naar haar negatieve en positieve strekking?**

Die vraag raakt de kern van de discussie welke hier gevoerd wordt. Daarom moet zij ten slotte met alle nadruk aan de orde worden gesteld.

In zijn „Ingezonden” gaat ds F. daar niet uitdrukkelijk op in. Ds F. heeft zich daarover evenwel zeer duidelijk uitgesproken in de bespreking van zijn referaat op het Amersfoortse congres. In antwoord op een hem gestelde vraag zei ds F. volgens het door hem zelf gecorrigeerde verslag o.a. het volgende: „**Beslissend was voor het referaat: die 21 woorden stonden eenmaal in de Belijdenis, 1905 zei: we schrappen,**

want ze komen niet overeen met Gods Woord en het getuigenis der historie. Het referaat wilde aantonen, dat ze wel met Gods Woord overeenkomen en derhalve de schrapping niet op goede gronden werd volbracht.”¹⁸⁾

Het behoeft geen betoog dat ds F. met deze uitspraak rechtstreeks in strijd komt met wat de synode van 1905 uitsprak. Die synode verklaarde: wat deze woorden uitspreken is **in strijd met Gods Woord en daarom moeten ze weg**. Ds F. verklaarde: **wat in die 21 woorden staat komt met Gods Woord overeen en daarom moeten ze er weer in**.

Kort samengevat staan de zaken zo:

De **oude gereformeerden** leerden: de overheid moet weren en uitroeien alle afgoderij en valse godsdienst en het rijk van de Antichrist te gronde richten — met inbegrip van het doden van ketters.

Ds Francke leert: de overheid moet weren en uitroeien alle afgoderij en valse godsdienst en het rijk van de Antichrist te gronde richten — zonder evenwel ketters enz. met het zwaard te mogen straffen.

De **synode van 1905** leert: dat weren en uitroeien van afgoderij en valse godsdienst en het te gronde richten van het rijk van de Antichrist is geen taak van de overheid — laat staan het doden van ketters!

Ds F. staat dus wat deze zaak betreft tussen de oude gereformeerden en de synode van 1905 in. Men kan erover twisten bij wie van die twee hij het dichtst staat: bij de vaders of bij 1905. Maar in ieder geval is duidelijk dat hij wat de synode van 1905 leert **dwaling** noemt. En dat de synode van 1905 wat ds F. leert **dwaling** noemt.

Ongetwijfeld, ds F. is overtuigd dat wat hij leert in overeenstemming is met de Schrift. Maar daarover ging het in deze discussie niet.

En het ging daarin evenmin over de vraag hoe wij de belijdenis moeten verklaren: naar de bedoeling der opstellers of naar de Schrift.

Deze kwesties zijn zeer belangrijk, maar nog eens: daarover ging het in onze discussie niet.

In deze discussie gaat het alleen hierom, **dat wat de synode van 1905 ten aanzien van art. 36 der N.G.B. deed door ds F. wordt gekwalificeerd als niet overeenkomende met de Schrift. En dat wat de synode van 1905 als onschriftuurlijk afwees door ds F. als waarheid der Schrift wordt gehandhaafd en verdedigd.**

En — aan de besluiten van 1905 zijn ook onze kerken gebonden.

C. V.

(Discussie gesloten. Red.)

¹²⁾ De Heraut, 16 febr., 1908.

¹³⁾ Editie Bakhuizen van den Brink, blz. 321.

¹⁴⁾ Idem, blz. 281.

¹⁵⁾ Acta, blz. 293.

¹⁶⁾ De Refomatie en de Staatkunde, blz. 170.

¹⁷⁾ Acta, blz. 297.

¹⁸⁾ Verslag, blz. 80.

PERSSCHOUW

Over „Eindhoven”

Zoals van zelf spreekt komen de pennen in beweging over de toenadering tussen de Chr. Geref. en de Geref. Kerk van Eindhoven. Bij „ons” en bij de Chr. Gereformeerden. We zullen hopen dat de discussie erover in broederlijke geest wordt gevoerd. En vooral zó, dat men daarbij gegrepen wordt en blijft door het hogepriesterlijke gebed van onze Heiland. Er is in de Chr. Geref. Kerken ook sterk verzet tegen wat in Eindhoven gebeurde. Ds Baan van Dordrecht schreef er een artikel over dat eindigde met de onheilspellende zin: „Of Eindhoven trekt zijn besluit in, of Eindhoven breekt met het verband van onze Chr. Geref. Kerken”. Ik wil hier overnemen wat de Eindhovense Chr. Geref. Predikant ds S. van Zwoll over „Eindhoven” schreef. Ik ontleen het stuk aan „De Wekker”. Na een overzicht gegeven te hebben van de gang van zaken tussen 1945 en 1951 schreef ds Van Swoll het volgende:

„Toch waren de beide Eindhovense kerken er niet gerust over zo langs elkaar heen te leven. In 1954 werden de samensprekingen hervat en vooral na 1956 vonden verscheidene samenspre-

kingen plaats. De besprekingen spitsten zich vooral toe op de prediking. Men voelde: hier zit het praktische knelpunt als werkelijk beide gemeenten elkaar zullen ontmoeten. Vooral van christelijke gereformeerde zijde werd aange- toond aan welke eisen voluit schriftuurlijke en zo echt gereformeerde prediking heeft te vol- doen.

Leidraad bij deze besprekingen waren de ge- dachten van Calvijn over de prediking en het geloofsleven, zoals wij die uit zijn bekende „Instituut” leren kennen.

Herkenning en erkenning

Intussen werd het 1958. In de samensprekingen werd steeds meer gevoeld: we groeien naar el- kaar. Toen kwam de vergadering, waarop de broeders elkaar goed in de ogen keken en elkaar afvroegen: is het voor de Heere verantwoord dat we een gescheiden kerkelijk leven hebben?

Zijn er werkelijke verschillen in belijdenis, waardoor we moeten constateren: We staan niet volledig op hetzelfde fundament? Er was maar één conclusie: Nee!

Een ernstige conclusie. Een conclusie die de konsekwentie had: Hard te gaan werken aan de eenwording van beide kerken.

Eerst was er de herkenning. We zijn volledig broeders van elkaar en we horen bij hetzelfde lichaam der christelijke kerk. Maar dan ook de erkenning. De christelijke gereformeerde kerke- raad zei tot de vrijgemaakte broeders: Uw kerk openbaart zich hier in alles als een trouwe kerk van Christus.

En de vrijgemaakte broeders zeiden hetzelfde ten aanzien van onze plaatselijke kerk.

En toen kwam er ook grote blijdschap. Het vaste geloof: De Heere heeft ons samengebracht.

Maar tegelijk kwam ook de zorg. Hoe moet dat nu? Want in den lande is men over het al- gemeen lang nog niet zo ver. Hoe komt dat nu? Zouden de broeders elkaar wel altijd verstaan. Leggen we elkaar onnodige hindernissen in de weg? Zo werd het getuigenis van 1958 geboren. De wederzijdse zusterkerken werden door de kerkeraden van Eindhoven opgeroepen elkaar van harte te zoeken.

Eerlijk werd in dit getuigenis verklaard dat op elk punt dat in de samensprekingen aan de orde kwam, geen volledige overeenstemming werd bereikt. Maar vindt men dat wel binnen de kring van eigen kerkverband? Ver daar boven uit ging echter een besef van eenheid in het ware geloof en in schriftuurlijk en gereformeerd belijden. De kerkeraden van Eindhoven besloten intussen in de week samenkomsten te beleggen, waarin beurtelings dienaren des Woords uit bei- de kerken zouden voorgaan.

De volgende stap

Inderdaad zijn verscheidene malen deze weke- lijke samenkomsten gehouden. Daarin werd aanvankelijk aan de beleden eenheid der beide kerken gestalte gegeven.

Toch bevredigde op den duur ook deze situa- tie niet.

Practisch niet, omdat je in de week altijd de gemeenten maar gedeeltelijk bereikt. Principieel niet, omdat deze samenkomsten een nog wat vrijblijvend karakter hadden. De ene kerkeraad nodigde de andere gemeente uit, maar er ge- beurde niets dat op een gegeven ogenblik onder verantwoordelijkheid van beide kerkeraden ge- beurde. Na samenspreking tussen enkele door de kerkeraden benoemde commissies, werd in het voorjaar 1962 een gecombineerde kerkerads- vergadering gehouden en werd op deze vergade- ring het duidelijk: We moeten voluit als zuster- kerken met elkaar gaan samenleven. Dat houdt in: De predikanten kunnen in wederzijdse ker- ken Woord en sacrament bedienen en de leden kunnen met toestemming van hun kerkeraad in wederzijdse kerken zich stellen onder de be- diening des Woords en der sacramenten.

Wat was die kerkeradsvergadering onver- getelijk fijn. Wederzijds werd ervaren: De Heere is in ons midden. Hij bindt ons samen door Zijn Woord en Geest. De eenheid is niet gemaakt maar geboren!

Spontaan verzocht een der christelijke gere- formeerde broeders om met elkaar te zingen Psalm 147 : 1: „De Heer' wil ons in gunst aan- schouwen. Hij wil Jeruzalem herbouwen, ver- garen en in vree doen leven”.

Welke mening wij ook over de situatie in Eindhoven mogen hebben, laten we niet ver- geten dat beide kerkeraden dit werk oprecht geestelijk hebben willen verrichten.

In eigen vergadering besloten daarna de ker- keraden hun gemeenten het voorstel te doen dat beide kerken de Woord- en sacramentsdiensten voor elkaar zouden openstellen. Op de gemeen- tevergaderingen kwamen zeker bezwaren naar voren. Toch spraken beide gemeenten het ver- trouwen uit in het tot nu toe gevoerde beleid der kerkeraden en zo werd dan op een gecombi- neerde kerkeradsvergadering het bekende be- sluit genomen de dienst des Woords en der sacramenten plaatselijk voor elkander open te stellen. Ik behoef dat besluit nu niet in het ge- heel over te nemen. U kunt het vinden op de

voorpagina van het vorige nummer van Ons Kerkblad.

Er was zondag 17 maart in beide Eindhovense kerken ontroering over het historische moment dat een vrijgemaakte gereformeerde dominee voorging in de christelijke gereformeerde kerk en een christelijke gereformeerde predikant in de vrijgemaakte gereformeerde kerk. We wisten: hier wordt geen kerkelijke revolutie gepleegd. Hier wordt gebouwd aan de muren van Sion.

Of er dan geen vragen overblijven? En of! Bij ons en velen uit het land. Ik denk aan de vra- gen die ds J. H. Velema in zijn sympathiek arti- kel over deze zaak in het Wekker-nummer van 15 maart heeft gesteld.”

Wie de vaste overtuiging heeft dat de Chr. Geref. en de Geref. één moeten worden omdat ze in Christus één zijn, leest een artikel als het bovenstaande met innige dank aan God. En hij bidt of God het de Satan beletten wil dit werk te verstoren.

C. V.

Mej. Tini Kok in 't goud

In het Gereformeerd Gezinsblad las men enkele dagen geleden het volgende nieuws:

Het is ongetwijfeld voor ons Gereformeerde Jeugdwerk een belangrijke gebeurtenis, die op maandag 29 april plaats vond te Leersum. Toen immers werd in tegenwoordigheid van het ge- hele Moderamen en een aantal bestuursleden van de Nederlandse Bond van Gereformeerde Jongelingsverenigingen, alsmede enkele genodig- den, door de Burgemeester van de Gemeente Leersum de ere-medaille in goud van de Orde van Oranje-Nassau uitgereikt aan Mej. T. Kok, administratrice van genoemde bond.

Op 1 juni a.s. zal het veertig jaar geleden zijn, dat Mej. Kok als administratrice in dienst kwam van de Bond van Meisjesverenigingen op Gereformeerde Grondslag. Door deze taak werd zij als het ware de centrale figuur, waar om- heen het werk van de nog jonge organisatie zich verder ontplooid. Bovendien was Mej. Kok vanaf de oprichting van het bondsorgaan „Bou- wen en Bewaren” redactielid en gedurende meer dan twintig jaren verzorgde zij een Vragen- rubriek en schreef ze allerlei artikelen over de praktijk van het verenigingswerk. Voorts ver- schenen er van haar hand een groot aantal me- ditaties en boekbesprekingen.

Toen tijdens de bezetting het werk van onze jeugdorganisaties onmogelijk werd, hielp zij met woord en daad om het werk illegaal zoveel mo- gelijk doorgang te doen vinden.

Toen na de bevrijding de Vrijmaking kwam, deed zij beslist de goede keus, hetgeen voor haar meebracht, dat ze moest breken met hetgeen ze in vele jaren mede had opgebouwd. Met blijd- schap heeft ze zich echter gegeven aan de op- bouw van ons vrijgemaakt Gereformeerde jeugdwerk. Als hoofd van het bondsbureau van de beide jeugdbonden heeft zij zeer veel werk verricht en mede dank zij haar ervaring kon ons jeugdwerk, dat van de grond af aan weer moest worden opgebouwd, weer spoedig op gang komen. Bovendien was ze een aantal jaren redactielid van „De Poortwake” en kon ze ook in geestdrift leiding geven aan het Meisjeswerk.

Sinds 1 februari 1957 is Mej. Kok uitsluitend verbonden aan het Bureau van de Nederlandse Bond van Gereformeerde Jongelingsverenigin- gen.

De uitreiking van de gouden medaille heeft plaatsgevonden op grond van de vele verdien- sten van de a.s. jubilarisse voor het Gerefor- meerde Jeugdwerk.

Ook hier willen we Mej. Kok van ganser harte gelukwensen met de koninklijke eer welke zij ontving.

Hoeveel generaties van J.V.- en M.V.-leden heeft zij met de inzet van haar gehele persoon gediend!

Inderdaad Mej. Kok heeft **gediend**. Zij drong zich nooit op de voorgrond. Zij bemoeide zich nooit met iets waartoe zij niet geroepen werd.

Zij verstond ook de kunst van het zwijgen. En bovenal: zij werd bij al haar arbeid ge- dragen en geleid door een diep in de Schrift gewortelde levensovertuiging.

En zo oefende zij een steeds stille, maar tege- lijik sterke en diepe invloed uit in elke kring waarin ze werkte en verkeerde.

C. V.

KERKNIEUWS

Tweetal te Leiden: J. v. d. Haar te Emmen en J. M. Zinkstok te Meppel.

Beroepen te Leiden: J. v. d. Haar te Emmen; te Gramsbergen en Lutton a. d. Dedemsvaart (bij accl.): H. W. Noordman te Driesum.

Bedankt voor Smithers (B.C.) Canada en Ab- botsford (B.C.) Canada: P. Kingma (Can. Reform- med. Church) van Fergus Guelph (Ont.).

Bevestiging en intrede ds. E. J. Oosterhuis

De kerken van Doesburg en Doetinchem heb- ben donderdag 2 mei jl. in ds. E. J. Oosterhuis sedert de vrijmaking hun eerste predikant ont- vangen. Kandidaat Oosterhuis die het beroep naar deze kerken aannam is 2 mei in een ge- combineerde dienst van beide genoemde kerken, gehouden in het kerkgebouw van de Hersteld Apostolische gemeente te Doetinchem, tot predi- kant bevestigd. Als bevestiger trad op ds. J. G. Meyer van Heemse, die na de bevestiging het woord bediende naar aanleiding van Ps. 84 : 9 en 10. Aan de handoplegging namen deel Di. B. Jongeling en J. C. Janse. Onmiddellijk na de bevestiging deed ds. E. J. Oosterhuis zijn in- tredes met een predikatie met als tekst Ps. 84 : 12 en 13.

Na de dienst sprak namens de classis ds. B. Jongeling van Apeldoorn en ds. J. C. Janse als consulent. Namens de kerk van Doetinchem werd het woord gevoerd door ouderling v. Eer- sel en door ouderling Vos namens de kerk van Doesburg.

Er was voor deze dienst ook veel belangstel- ling van elders. Een aantal predikanten van genabuurd kerken was aanwezig, zelfs van er een ver uit Zuid-Holland.

Het adres van ds. E. J. Oosterhuis is Acacia- laan 29, Doetinchem.

De kerk van Harlingen

zal D.V. in de komende maanden juni, juli en augustus ten behoeve van de vakantiegangers weer kerkdiensten houden op Vlieland in zaal Bruin.

Predikanten en ouderlingen, die het plan heb- ben in de maanden juli en augustus, een of meer zondagen op Vlieland te verblijven en eventueel bereid zijn in de diensten voor te gaan, worden verzocht zich in verbinding te stellen met P. J. Wassenaar, Zoutsloot 11, Harlingen.

De aanvragen zullen nog nader worden bekend gemaakt.

Namens de Raad der Geref. Kerk te Harlingen,

P. J. Wassenaar.

Ter perse (verschijnt omstreeks 15 mei a.s.):

B. TELDER

RONDON HET BOEK „STERVEN... EN DAN?”

(Openlijke verantwoording tegenover de uitspra- ken van de Particuliere Synode der (vrijgemaak- te) Gereformeerde Kerken in Zeeland, Noord- brabant en Limburg van 17 jan. 1963 te Breda) Prijs van deze brochure (ca 32 pagina's) f 1,50. Bestel bij voorkeur bij Uw eigen boekhandelaar. Bestellingen worden door ons uitgevoerd na ontvangst van het bedrag op onze postrekening 216828 met vermelding „brochure ds. Telder”.

FIRMA WESDIJK EN LIEBEEK
BARENDRECHT

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk